

ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΩΝ
ΑΓΙΩΝ 4ΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΜΑΝΒΪΛΑ * ΑΓΓΕΛΪ * ΓΕΦΡΕΪΟΥ * ΝΙΚΟΛΆΣ

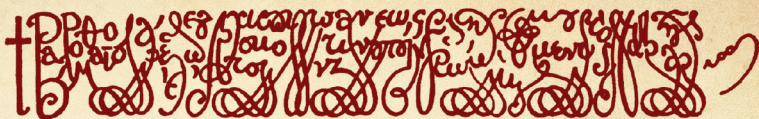

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΔΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

Μαρτυρίου "Υμνος

ΑΠΟΔΟΣΗ ΥΜΝΩΝ:
ΧΟΡΩΔΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
«ΠΑΥΛΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ»

Τερώτατε Μητροπολίτα Ρεθύμνης καί Αύλοποτάμου, υπέρτιμε καί ἔξαρχε Ἄνω Κρήτης καί Πελάγους Κρητικοῦ, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητέ ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Πρόδρομε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρα Ἱερότητι καί εἰρήνη παρά Θεοῦ.

Οἱ τά τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀρχῆς καλῶς διαταξάμενοι θεῖοι Πατέρες παρέδωκαν ἡμῖν τοὺς Ἁγίους τοῦ Θεοῦ ἐν ὕμνοις μελιρρῦτοις καί ᾠδαῖς τιμᾶν πνευματικαῖς καί ἱεράς πρὸς τοῦτο ἀκολουθίας ὑπὸ δοκίμων συντίθεσθαι ὕμνογράφων καί ποιητῶν, ὧν πλεῖστοι κοσμοῦσι τό τῆς Ἐκκλησίας ἀγιολόγιον. Τό μὲν τῆς ὕμνογραφίας χάρισμα ἐκτάκτως δίδοται καρδιαῖς ἀγαθαῖς καί θείῳ ἔρωτι πεπυρωμέναις, ἡ δέ τῶν Ἁγίων τιμητικὴ ὕμνησις πρόσκλησις τυγχάνει πρὸς τὴν τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν μίμησιν παντὶ τῷ ἐν ἐκκλησιαῖς εὐλογοῦντι τον Θεόν χριστωνύμφ λαῶ.

Σεμνύνεται ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία, ὅτι τοιαῦται ἀγαθαί καί ἀγαπῶσαι τοὺς τοῦ Χριστοῦ φίλους καρδιαί ἐνένυχον ἀνδράσιν ἱερωτάτοις ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς ἱεραρχίας αὐτῆς, ὡς τῷ μακαριστῷ ἐπισκόπῳ Ρεθύμνης καί Αύλοποτάμου Καλλινίκῳ (Νικολετάκη), τῷ θεοφωτίστῳ συγγράψαντι τὴν πρώτην διὰ τοὺς ἐν Ρεθύμνῃ Ἁγίους Τέσσαρας Νεομάρτυρας Γεώργιον, Ἀγγελῆν, Μανουήλ καί Νικόλαον ἱεράν ἀκολουθίαν, ἐν Σύρῳ, ἐν ἔτει

αωξε´, έκδοθεισαν, συμπληρωθεισαν δέ καί επανεκδοθεισαν εν Ρεθύμνη, εν ετει αωζ´, υπό του αιιδιμου επισκόπου Ρεθύμνης καί Αύλοποτάμου Ήλιάρωνος (Κατσούλη).

Χαίρομεν, ώσαύτως, διά την εις τον παρόντα ψηφιακόν μουσικόν δίσκον, υπό τον τίτλον «Μαρτυρίου Ήμνος», δημοσιεύσιν ύμνωδημάτων εκ της εν λόγω ιερᾶς ακολουθίας, μουσικῶς τονισθέντων υπό του μακαριστου Χρήστου Ν. Μαστοράκη εν ετει αλθ´, εκτελουμένων δέ υπό της εν Ρεθύμνη εκλεκτῆς χορωδίας «Παύλος Βλαστός», υπό τον μουσικολογιώτατον χοράρχην καί θεολόγον κ. Αντώνιον Μιχελουδάκη, επί τη ευκαιρία της κατά τό τρέχον ετος συμπληρώσεως διακοσίων ετών από της μαρτυρικῆς τελειώσεως των εν Ρεθύμνη Αγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων.

Επί πασι τούτοις, συγχαίροντες τη ύμετέρα αγαπητη Ήρωτητι διά την ανάληψιν της αξιεπαίνου ταύτης εκδοτικῆς προσπάθειας, ευχόμεθα πλούσιον τον άμητόν αυτής, ίνα διά των ήδυμόλων ύμνωδιών καί του κάλλους των νοημάτων των εκτελουμένων ύμνων επιλάμπη ταίς των ακροατών διανοίαις τό φέγγος της ευσεβείας, προβάλλωνται οι Άγιοι ως πρότυπα ένθεου βίου καί τελειώσεως των τέκνων της Μεγάλης Εκκλησίας, δοξάζηται δέ τό υπερουράνιον όνομα του άει ευφραينوμένου επί τοις Αγίοις Αυτου Χριστου του Θεου.

βκδ´ Μαρτίου κθ´

Ἐπιτάφιος ἀγαπῆς ἐν χειρὶ ἀδελφῶν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΕΩΝ

Ἀγαπητοί καί φιλόμουσοι ἀδελφοί,

Δοξάζομε καί εὐλογοῦμε τό Πανάγιο Ὄνομα τοῦ Τρισαγίου Θεοῦ μας, καθώσ αὐτή τήν ἐπετειακή χρονιά ἐορτάζομε ὄλοι μαζί, «φωναῖς αἰσῖαις καί ὠδαῖς πνευματικαῖς», τή συμπλήρωση διακοσίων ἐτῶν ἀπό τῆς μαρτυρικῆς τελειώσεως τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων, τῶν ἐκ Μελάμπων καταγομένων καί ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρησάντων, Μανουήλ, Ἄγγελῃ, Γεωργίου καί Νικολάου, ἐπικαλούμενοι τίς πρὸς Θεόν πρεσβεῖες τους ὑπέρ τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Δοξάζομε τόν Θεό καί εὐχαριστοῦμε τούς Ἁγίους μας, καθώσ στήν ἐπέτειο αὐτή μᾶς χάρισαν τόσα «δωρήματα», τά ὁποῖα μνημιώνουν, σύν τοῖς ἄλλοις, τά μηνύματα τῆς πίστεως, τῆς φιλοπατρίας, τῆς θυσίας, τῆς ἀγάπης τους!

Ἐνα ἀπό τά «δωρήματα» αὐτά καί ὁ ἀνά χεῖρας μουσικός ψηφιακός δίσκος, ὑπό τόν τίτλο «Μαρτυρίου Ὕμνος», ἔργο τῆς φιλόμουσης καί καλλίκαρπης προσφορᾶς τῆς ἐκλεκτῆς χορωδίας «Παῦλος Βλαστός», μέ τή μέριμνα καί φροντίδα τοῦ φιλήργου χοράρχου της, κ. Ἀντωνίου Μιχελουδάκη, θεολόγου καί συνεργοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου.

Οἱ ἐν λόγῳ ὕμνωδοί τοῦ Ἱεροῦ Ψαλτῆρος, προσέλαβαν μέ σεβασμό τόν ὕμνογραφικό καρπό τῆς γραφίδος τοῦ μακαριστοῦ Προκατόχου μας Καλλινίκου (Νικολε-

τάκη), συμπληρωθέντος ὑπό τοῦ ἁοιδίμου ἐπισκόπου Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Ἰλαρίωνος (Κατσούλη) καί τονισθέντος μουσικῶς ἀπό τόν μακαριστό Χρῆστο Ν. Μαστοράκη, καί παραδίδουν στις ἀκοές, τίς ψυχές καί τήν προσευχή ὄλων τῶν εὐλαβῶν ἀκροατῶν τό ἐξαισίον τοῦτο μουσικό ἀποτελέσμα, εἰς δόξαν Θεοῦ καί τιμῆν καί ὑμνωδίαν τῶν Ἁγίων μας.

Τιμή ὑψίστη καί εὐλογία γιά τό ἔργο τοῦτο ἀποτελεῖ τό εὐλογητικό προλόγιμά του ἀπό τόν Παναγιώτατο Οἰκουμενικό μας Πατριάρχη κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟ, τόν Ὅποιον εὐγνωμόνως εὐχαριστοῦμε. Ἐπαινοῦμε δέ, τόν Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου, Ἀρχιμ. Τίτο Βαμβακά, γιά τήν παραχώρηση τοῦ ἱστορικοῦ χειρογράφου τοῦ ἀειμνήστου Χρήστου Μαστοράκη, γιά τήν ἐν λόγῳ μουσική ἔκδοση. Ἀναλαμβάνομε, τέλος, ὀφειλετικά καί καρδιακά, τήν ἔκδοση τοῦ ἀνά χεῖρας μουσικοῦ ψηφιακοῦ δίσκου, ὡς ἐλάχιστο ἀντιδώρημα ὑμνωδίας, σέ αὐτή τήν κομβική ἐπέτειο τῆς 200ετηρίδος.

Οἱ ἀνύστακτες πρεσβεῖες τῶν Τεσσάρων Ἁγίων Νεομαρτύρων μας νά εὐλογοῦν τόν βηματισμό, νά αὐξάνουν τά χαρίσματα καί νά νοηματοδοτοῦν τήν πορεία ὄλων μας, στόν δρόμο τῆς πίστεως, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς θυσίας!

Μέ ἐγκάρδιες εὐχές
Ὁ Μητροπολίτης

† Ὁ Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Πρόδρομος

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Ενας μουσικός θησαυρός αναδύεται από την βιβλιοθήκη της Ίστορικής Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Άρκαδίου για να μάς θυμίσει άκόμα μιὰ φορά πὼς αὐτὸς ὁ τόπος, ἐκτὸς ἀπὸ παγκόσμιο σύμβολο ἐλευθερίας καὶ ἐθελουσίας ἀπὸ τὴν μαρτυρική πυριτιδαποθήκη τοῦ 1866, εἶναι καὶ τόπος γραμμάτων καὶ τεχνῶν.

Ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ παρῶν μουσικὸς δίσκος ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου κατόπιν εὐλογίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Ποιμενάρχου μας κ. Προδρόμου πρὸς τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἄρκαδίου, γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ σπουδαίου μουσικοῦ χειρογράφου τοῦ Χρήστου Μαστοράκη (1909), ὅπως καὶ γιὰ

τὴν κοινοποίηση - παρουσίασή του ἀπὸ τὴν χορωδία «ΠΑΥΛΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ» ὑπὸ τὴν καλλιτεχνική ἐπιμέλεια καὶ διεύθυνση τοῦ κ. Ἀντωνίου Μιχελουδάκη.

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ περιέχει τὰ τροπάρια τῆς πρώτης ἀκολουθίας πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγίων Τεσσάρων νεομαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Ἄγγελῆ καὶ Νικολάου, οἱ ὅποιοι μαρτύρησαν τὸ 1824, μερικὰ χρόνια πρὶν τὸ ἱστορικὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, καὶ ποῦ ἐφέτος ἀξιωνόμαστε νὰ ἐορτάζουμε τὰ 200 χρόνια ἀπὸ τὸ μαρτύριό τους.

Μὲ χαρὰ χαιρετίζουμε τὸ παρὸν ἔργο ποῦ ἀποτελεῖ παρακαταθήκη στὴν κληρονομιά τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, προσφέροντας τὴν δυνατότητα στοὺς ἀκροατὲς νὰ γνωρίσουν καλύτερα μέσα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ τέχνη τὸν βίον τῶν τοπικῶν μας ἁγίων. Εὐχόμαστε τὸ ἔργο αὐτό, στὸ ὁποῖο μὲ ζῆλο ἐργάστηκε ὁ ἀγαπητὸς Ἀντώνιος Μιχελουδάκης, νὰ ἀποτελέσει ἀφορμὴ περαιτέρω μελέτης καὶ γιὰ ἄλλα παρόμοια ἔργα.

Εὐχόμαστε οἱ Ἅγιοι Τέσσερις νεομάρτυρες νὰ πρεσβεύουν γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν μακροήμερευση τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μας.

Ὁ Ἡγούμενος
Ἄρχιμ. Τίτος Βαμβακάς
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ

Ἡ παλαιότερη γνωστὴ φορητὴ εἰκόνα τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων,
«Ποίημα Ἰωάννου Φρανγκοπούλου Ζακυνθίου, 1836».
Φυλάσσεται στὸν Ἱερὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου πόλεως Ρεθύμνης.

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΚΔΟΣΗ

Ἀγαπητοὶ ἀναγνῶστες καὶ ἀκροατὲς τῆς παρουσίας ἔκδοσης,

Λυπᾶμαι πού δὲν κατέχω τὴν τέχνη τοῦ λόγου γιὰ νὰ ἐκφράσω τὰ συναισθήματά μου γιὰ τὸ μέγεθος τῆς χάριτος τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, πού μοῦ ἐμπιστεύτηκε τὴν ἀνάδειξη τῆς μελοποίησης τῆς πρώτης ἀκολουθίας τους. Ὡς ἐκ τούτου, θὰ προσπαθῆσω νὰ ἐκθέσω τὰ γεγονότα μὲ ἀπλὸ τρόπο, ὅπως ἔγιναν. Ἐνα ἀπόγευμα, ἄνοιξη τοῦ 2022, λίγους μῆνες ἀπὸ τότε πού ἀξιώθηκα νὰ ἀναλάβω πρωτοψάλτης στὸν ναὸ τῶν ἁγίων (Ἰούλιος τοῦ 2021), ἕνας μαθητῆς μου μοῦ παρέδωσε κάποιες φωτοτυπίες δυὸ βιβλίων, πού τοῦ τις εἶχε δώσει ὁ ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου. Τὸν ρώτησα: «Τί εἶναι αὐτὰ τὰ βιβλία;» καὶ μοῦ ἀπάντησε ὅτι ὁ σεβαστὸς π.Τίτος, τοῦ τὰ ἔδωσε γιὰ νὰ μοῦ τὰ παραδώσει, ἀφοῦ θεώρησε ὅτι θὰ μπορούσα νὰ τὰ ἀξιοποιήσω. Τὴν ἴδια στιγμή ἄρχισα νὰ τὰ περιεργάζομαι... Ἐκεῖνος μου εἶπε ὅτι εἶναι βιβλία σχετικὰ μὲ τοὺς Τέσσερις Μάρτυρες. Ὅταν ἔμεινα μόνος, κοίταξα μὲ προσοχὴ αὐτὸ τὸ ἀπρόσμενο δῶρο καὶ διαπίστωσα ὅτι μπροστά μου εἶχα μία ἔντυπη ἔκδοση τοῦ 1877, μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἀκολουθία», μιὰ συλλογὴ διαφό-

ρων ἀκολουθιῶν, ἡ ὁποία συμπεριλάμβανε καὶ τὴν πρώτη ἀκολουθία τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων, τὴν ὁποία πρώτη φορά ἔβλεπα, ἀφοῦ στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων ψάλλουμε τὴν καθιερωμένη πλέον ἀκολουθία τοῦ π. Γερασίμου Μικραγιαννανίτη. Ἐκδότης αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἦταν ὁ Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης Ἰλαρίων. Τὸ ἄλλο βιβλίο ἦταν πολὺ μικρότερο σὲ ἀριθμὸ σελίδων, μουσικὸ χειρόγραφο μὲ τίτλο: “Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων τοῦ Χριστοῦ νέων μαρτύρων τῶν ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης μαρτυρησάντων. Τονισθεῖσα ὑπὸ Χρήστου Ν. Μαστοράκη ἐν Κρήτῃ καὶ παρὰ τῇ Ἱερᾷ μονῇ Ἀρκαδίου, 1909”.

Ξεφυλλίζοντας τὸ ἄγνωστο μουσικὸ χειρόγραφο ἀπὸ ἓναν ἐπίσης ἄγνωστο μελοποιό, μὲ δυσκόλεψε πολὺ ἡ πρώτη προσέγγιση καὶ ἐπαφὴ λόγῳ τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς σύνθεσης τῶν μουσικῶν γραμμῶν, μὲ ὑπέρ-ἀναλυτικὲς προσωπικὲς ἢ τοπικῆς παράδοσης θέσεις, ἐναλλασσόμενες μὲ κλασικὲς μουσικὲς γραμμές. Μοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση, ἀλλὰ κάπου συμβιβάστηκα μὲ τὴν ἰδέα ὅτι, ἓνα τέτοιο κείμενο, δὲν θὰ μπορούσε νὰ διδαχτεῖ καὶ συνεπῶς οὔτε νὰ παρουσιαστεῖ ἀπὸ μία χορωδία, παρὰ μόνον ἀπὸ μεμονωμένους ἔμπειρους ψάλτες.

Αὐτὴ ἦταν, λοιπόν, ἡ πρώτη ἐπαφή... Ὅμως τὸ «δῶρο» ἦταν ἐκεῖ, σὲ ἐμφανῆ θέση στὸ γραφεῖο μου καὶ κάθε φορά πού τὸ ἔβλεπα κάτι μὲ παρακινούσε νὰ κοιτάζω γιὰ λίγο τὸ περιεχόμενό του καὶ ἔτσι, σιγὰ - σιγὰ, νὰ τὸ προσεγγίζω περισσότερο. Ἐφαξα καὶ γιὰ τὶς ἀκολουθίες τῶν ἁγίων καὶ ἔμαθα πληροφορίες πού δὲν τὶς ἤξερα. Ὁ συνδυασμὸς τῶν πληροφοριῶν μὲ ὀδήγησε στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ μελοποιὸς Μαστοράκης, ἂν ὄχι στὸ Ἀρκάδι, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε γιὰ λογαριασμὸ τῆς Μονῆς, μελοποίησε τὴν πρώτη ἀκολουθία τῶν Ἁγίων, πού συνέταξε ὁ Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης Καλ-

λίνικος Νικολετάκης γύρω στο 1837¹ και εκδόθηκε αργότερα το 1865 στην Σύρο². Βέβαια, από την σύγκριση κειμένων αλλά και από την ύπαρξη της έπαυξημένης και συμπληρωμένης επανέκδοσης του 1877 με έκδοτη τὸν ἐπίσκοπο Ρεθύμνης Ἰλαρίωνα, προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Μαστοράκης μελοποιεῖ ἔχοντας ὑπόψιν τὴν ἔκδοση τοῦ 1877.

Ποιὸς ὅμως ἦταν ὁ Μελοποιὸς Μαστοράκης; Γιὰ τὴν ζωὴ του καὶ τὴν δράση του στὸ Ρέθυμνο ἡ μόνη πληροφορία ποὺ ἔχω μέχρι σήμερα, εἶναι ὅτι ὑπῆρξε ψάλτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ρεθύμνου³. Ποιῆς ἦταν ἀκριβῶς οἱ ψαλτικὲς ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε καὶ γιὰ πόσο διάστημα, δὲν διευκρινίζεται. Σὲ ὅτι ἀφορᾷ ὅμως στὴν μουσικὴ του ἰκανότητα καὶ αἰσθητικὴ, ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ ἐν λόγω χειρογράφου, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ ἕναν πολὺ καλὰ κατηρτισμένο ψάλτη καὶ μελοποιό, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἀναλυτικὸ τρόπο γραφῆς του, φαίνεται νὰ διασώζει καὶ νὰ συνεχίζει μίᾳ Ρεθυμιώτικη, καὶ ἴσως Κρητικὴ ψαλτικὴ παράδοση, ἡ ὁποία ἀναμφισβήτητα ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὸν δάσκαλο τῆς ψαλτικῆς στὸ Ρέθυμνο καὶ πρωτοψάλτη Κρή-

1 Ἰ.Μ. Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, «Τέσσερις Νεομάρτυρες Ρεθύμνης», διαθέσιμο στὸ: [https://www.imra.gr/picture/PDF/4martiron_bios.pdf].

2 Ἄνθιμος Συριανός, «Πρόλογος», στὸ: Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθέμνου- Πλήρης Ἀσματικὴ ἀκολουθία καὶ Παρακλητικὸς Κανόνας, Ἔκδοση Ἰ.Ν. τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, Ρέθυμνο, 1998, σ. 11-12.

3 π. Χαραλάμπος Καμηλάκης, «Ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς Ρεθύμνου-Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου», Ρέθυμνο, 1999, σ. 231.

της, τὸν Κωνσταντῖνο Ψαρουδάκη⁴. Ὁ Μαστοράκης φαίνεται ὅτι ἔχει ἐπηρεαστεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν ψαλτικὴ κληρονομία τοῦ Ψαρουδάκη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιγόνων μαθητῶν του ὅπως ὁ Παῦλος Βλαστός, ὁ Δανιὴλ Κουφάκης κ.ἄ. Ὁ Μαστοράκης γνωρίζει τὴν κλασσικὴ ψαλτικὴ δομὴ τῶν μελῶν, ἐντάσσοντας ὅμως καὶ θέσεις στὰ μαθήματά του τῆς λαϊκῆς, θὰ ἔλεγα, ψαλτικῆς παράδοσης τοῦ τόπου. Προσωπικὴ πεποίθησι εἶναι ὅτι ὁ μελοποιὸς αὐτός μας φέρνει ἀκόμη πιὸ κοντὰ σὲ αὐτὸ πού ἀναφέρει ὁ Π. Βλαστός ὡς «Κρητικὸν ὕφος»⁵. Οἱ παραπάνω διαπιστώσεις μὲ παρακίνησαν τελικὰ νὰ κάνω μία ἀπόπειρα νὰ διδάξω τὰ κείμενα στοὺς μαθητές μου καὶ μέλη τῆς χορωδίας. Μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὲς παρεμβάσεις στὰ μαθήματα, κυρίως χρονικὲς, ξεκινήσαμε δειλὰ - δειλὰ τὶς πρόβες. Οἱ χορωδοὶ στὴν ἀρχὴ ἀπογοητεύτηκαν καὶ θεώρησαν μάταιο τὸ ἐγχείρημα. Δὲν τὰ παρατήσαμε, ὅμως, γιατί τελικὰ θεωρήσαμε ὅτι τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἦταν τὸ προσκλητήριο τῶν ἁγίων νὰ μετέχουμε στοὺς ἑορτασμοὺς τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὸ μαρτύριό τους. Σιγά-σιγά καὶ πρόβα μὲ τὴν πρόβα, ἀρχίσαμε νὰ κατανοοῦμε τὸ μελοποίημα. Πλέον, παρὰ τὶς ἀντικειμενικὲς δυσκολίες, οἱ μελωδίες αὐτὲς ἔγιναν κτῆμα μας καὶ ὁ μελοποιός, μὲ τὴν χάρι τῶν Ἁγίων, ἀρωγὸς καὶ συμπαραστάτης. Ὅλοι μαζί ἀποφασίσαμε ὅτι ἔχουμε τὴν εὐθύνη τῆς κοινοποιήσεως αὐτῶν τῶν ἀκουσμάτων στοὺς φιλάγιους ἀνθρώπους ὅπου γῆς. Ἀρχικὰ ζητήσαμε τὴν ἔγκριση καὶ εὐλογία ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, στὴν

4 Γ. Παπαδόπουλος, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς», Αθήνα, 1890, σ. 355 - 366.

5 Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κρήτης, «Συλλογὴ Χειρογράφων Παύλου Βλαστοῦ», Τόμος 3, σελ. 2.

όποια ανήκει τὸ χειρόγραφο, με ἐπιστολὴ πὺ ἐστάλη στὶς 5-7-22. Ἡ Μονὴ μᾶς ἀπάντησε θετικὰ παροτρύνοντάς μας καὶ παραχωρώντας μας τὰ σχετικὰ δικαιώματα γιὰ τὴν ἔκδοση ψηφιακοῦ δίσκου με ἐπιστολὴ πὺ ὑπογράφει ὁ Πανοσιώτατος Ἡγούμενος τῆς Μονῆς π. Τίτος Βαμβακᾶς στὶς 28-10-22. Κατόπιν τούτου ἀποφασίσαμε νὰ ἠχογραφήσουμε μεγάλο μέρος τῶν μαθημάτων τοῦ χειρογράφου καὶ ἀπευθυνθήκαμε στὸν σεβαστὸ καὶ ἀγαπητὸ μας Μητροπολίτη Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου κ.κ. Πρόδρομο. Ἡ ἐπίσκεψή μας στὸ γραφεῖο του ἐξελίχθηκε σὲ μία πολὺ ἐνθαρρυντικὴ καὶ ὀλόθερμη προτροπὴ ἀπὸ μέρους του, ὥστε νὰ ὑλοποιήσουμε τὴν ἰδέα μας καὶ νὰ τὴν ἐντάξουμε στοὺς ἑορτασμοὺς γιὰ τὰ διακόσια χρόνια ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῶν Ἁγίων (1824 -2024). Ἡ συμβολὴ τοῦ ἰδίου τοῦ Μητροπολίτη καὶ τῆς Ἱερᾶς Μητρόπολης ἦταν καθοριστικὴ καὶ εὐχαριστοῦμε θερμότερα ὅλοι μας γι' αὐτήν. Οἱ ἠχογραφήσεις καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἤχου ξεκίνησαν στὶς 17 Δεκεμβρίου 2023 καὶ ὀλοκληρώθηκαν στὶς 9 Ἀπριλίου 2024. Ὅλη ἡ παραπάνω διαδικασία ἔγινε στὸ στούντιο τοῦ τμήματος μουσικῆς τεχνολογίας καὶ ἀκουστικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Μεσογειακοῦ Πανεπιστημίου με τὴν εὐγενικὴ παραχώρηση τῆς Διοίκησης. Ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τὴν στιγμή τῆς ἔκδοσης, οἱ Ἁγιοὶ Τέσσερις Μάρτυρες, οἱ Ὑμνογράφοι Ἐπίσκοποι καὶ ὁ μελοποιὸς Χ. Ν. Μαστοράκης, ἀποτελοῦν γιὰ μᾶς ἱεροὺς φάρους, οἱ ὁποῖοι μας ὀδηγοῦν καὶ μᾶς ξεναγοῦν σὲ ἓνα ταξίδι μαρτυρικῆς ἀγάπης γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Τὸ ταξίδι αὐτὸ οἱ Ἁγιοὶ τὸ ἔφεραν σὲ πέρας καὶ οἱ Ὑμνογράφοι με τὸν μελοποιὸ μᾶς τὸ διηγοῦνται, γι' αὐτὸ τὰ ὀνόματά τους θὰ μείνουν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον. Ἄς ἔχουμε τὴν εὐχή τους.

Κλείνοντας: Μὲ ἀπέραντο σεβασμὸ εὐχαριστοῦμε Τὴν Α.Θ.Π, τὸν Οἰκουμενικό μας Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαῖο, γιὰ τὴν ὑψίστη τιμὴ νὰ χαιρετήσῃ καὶ νὰ εὐλογήσῃ πατρικὰ τὴν παροῦσα ἔκδοση.

Ἐκ μέσης καρδίας εὐγνωμονοῦμε τὸν ποιμενάρχη μας, τὸν Μητροπολίτη Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου κ.κ. Πρόδρομο, γιὰ τὴν ἀπεριόριστη στήριξη τῆς προσπάθειάς μας καὶ γιὰ τὴν ὀλοπρόθυμη ἀνάληψη τῆς εὐθύνης τῆς παρούσης ἔκδοσης.

Μὲ πολλὰς εὐχαριστίες ἀτενίζουμε τὸν φάρο τῆς Κρητικῆς λεβεντιᾶς, τὴν Ἱερὰ μονὴ Ἀρκαδίου καὶ τὸν Πανοσιώτατο Ἡγούμενό της, π. Τίτο Βαμβακᾶ, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιό της, γιὰ τὴν ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη πού μᾶς ἔδειξαν καὶ μᾶς ἐμπιστεύθηκαν τὸ χειρόγραφο.

Θερμὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Γενικὸ Ἀρχιερατικὸ τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως καὶ Προϊστάμενο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων π. Νκόλαο Νικηφόρο γιὰ τὶς πολὺτιμες ὑπηρεσίες πού μᾶς προσέφερε. Ἐπίσης καὶ τὸν ἐφημέριο τοῦ ὡς ἄνω ναοῦ π. Σωκράτη Ξενικάκη γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον πού ἔδειξε.

Ἐπίσης εὐχαριστοῦμε τὸ Τμῆμα Μουσικῆς Τεχνολογίας καὶ Ἀκουστικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Μεσογειακοῦ Πανεπιστημίου καθὼς καὶ τὸν Καθηγητὴ καὶ Ἀντιδῆμαρχο Παιδείας Δήμου Ρεθύμνης, κ. Νεκτάριο Παπαδογιάννη, γιὰ τὴν εὐγενικὴ παραχώρηση τοῦ ὑπερσύγχρονου ἐργαστηρίου ἤχου (studio). Ἐπίσης εὐχαριστίες πολλὰς στὸν ἠχολήπτη καὶ Ε.Τ.Ε.Π τοῦ παραπάνω τμήματος, κ. Νικόλαο Κεφαλογιάννη, γιὰ τὴν ἄρτια ἠχοληψία του.

Μὲ εὐγνωμοσύνη εὐχαριστοῦμε τὸν δάσκαλό μας, Ἀρχοντα Μαῖστορα τῆς Μ.τ.Χ.Ἐ, Μουσικολογιώτατο κ.Γεώργιο Χατζήθεοδώρου, γιὰ τὴν μουσικολογικὴ - ἐπιστημονικὴ προσέγγιση τοῦ χειρογράφου καὶ γιὰ τὶς πολὺτιμες συμβουλές του.

Τέλος, προσωπικά θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μέλη της χορωδίας «Παῦλος Βλαστός» για την υπομονή και ἐπιμονή που ἔδειξαν ὥστε σήμερα να ἔχουμε στα χέρια μας τὸ παρὸν πόνημα.

Ἀντώνιος Ἄρ. Μιχελουδάκης

Θεολόγος-Πρωτοψάλτης Ἱ.Ν. Τεσσάρων Μαρτύρων Ρεθύμνου

Καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς χορωδίας

παραδοσιακῆς μουσικῆς « Παῦλος Βλαστός »

«ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ»
ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ ΤΗΣ
Α' ΛΥΚΕΙΟΥ ΛΥΡΗ ΔΙΟΜΗΔΗ
1^Ο ΓΕΛ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Οἱ Ἅγιοι Τέσσαρες μάρτυρες οἱ ἐν Ρεθύμνῃ
μαρτυρήσαντες.

Διὰ χειρὸς Φωτίου Κόντογλου, 1955.
Φορητὴ εἰκόνα στὸ τέμπλο τοῦ Ἱεροῦ
ἐνοριακοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Τεσσάρων
μαρτύρων πόλεως Ρεθύμνης.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΣΥΝΑΞΑΡΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, στὸ χωριὸ Μέλαμπες¹ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλίου Ρεθύμνης, γεννήθηκαν οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες. Τὰ ὀνόματά τους ἦταν Ἀγγελῆς, Μανουὴλ ποὺ ἦταν ἀδέλφια, Γεώργιος καὶ Νικόλαος ποὺ ἦταν ἐξάδελφοι τῶν πρώτων. Τὸ ἐπώνυμό τους ἦταν Βλατάκη². Ἦταν ἔγγαμοι, ἐνάρετοι στὸ βίο καὶ ὅπως οἱ πρόγονοί τους ἦταν καὶ αὐτοὶ Κρυπτοχριστιανοί. Οἱ Τέσσερις Νεομάρτυρες, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση τὸ 1821 πῆραν τὰ ὄπλα ἐνάντια στοὺς βάρβαρους Τούρκους, καὶ πολέμησαν γενναία ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὅμως ὡς γνωστόν, τὸ 1824 κατεστάλη ἡ ἐπανάσταση στὴν Κρήτη, καὶ ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία

-
- 1 Βρίσκεται στὴν κοιλάδα ἀνάμεσα στὸν Κέδρο (1777μ.) καὶ τὴ Βουβάλα (947μ.), στὸ 51ο χλμ. τοῦ δρόμου Ρέθυμνο – Σπήλι – Μέλαμπες – Τυμπάκι. Κατὰ τὸ Ρεθύμνιο δάσκαλο Ἐμ. Λαμπρινάκη, οἱ Μέλαμπες φτιάχτηκε μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλης Λάμπης, καὶ τὸ ὄνομα «Μέλαμπες», σημαίνει ἐγὼ εἶμαι ἡ Λάμπη. Στὶς Μέλαμπες εἶχε τὸ ἀρχηγεῖο του τόσο ὁ Πάνος Κορωναῖος κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1866 καθὼς καὶ ὁ Μιχ. Κόρακας μὲ 1000 ἄνδρες. Κάτω ἀπὸ τὶς Μέλαμπες, στὴ θέση Κοῦροι, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἡλέκτρας, καὶ ἀπ' αὐτὸ πῆρε τὸ ὄνομα καὶ ὁ ποταμὸς Ἡλέκτρας.<http://www.dhmoi.gr/content/php?id=37&design=1&lang=hellenic&type=showmunicipality&show=city>
- 2 Ε. Τσουρδαλάκη (πρωτ.), «Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες Γεώργιος, Ἀγγελῆς, Μανουὴλ καὶ Νικόλαος οἱ ἐκ Μελάμπων», Ἀφιέρωμα στοὺς Ἁγίους τοῦ τόπου μας, ὅ.π., σ. 10.

ἐπανῆλθε στο Νησί. Ἔτσι οἱ Τοῦρκοι συνέλαβαν ὅλους τους ἐπαναστάτες καὶ ὑποκινητὲς τῆς ἐπανάστασης. Ἀμέσως συνέλαβαν τοὺς Ἁγίους Μάρτυρες, τοὺς ἔδεσαν καὶ μετὰ ἀπὸ πεζοπορία 12 ὥρων τοὺς ὀδήγησαν στὸν Μεχμέτ Πασὰ τοῦ Ρεθύμνου. Ὁ Πασᾶς προσπάθησε μὲ ὑποσχέσεις κατ' ἀρχὴν καὶ στὴ συνέχεια μὲ τετράμηνη φυλάκιση καὶ σκληρὰ βασανιστήρια νὰ τοὺς πείσει νὰ ἀσπαστοῦν τὸν Μωαμεθανισμό. Οἱ Ἅγιοι παρὰ τὰ φοβερὰ μαρτύρια ποὺ περνοῦσαν ἀπάντησαν μὲ παρρησία καὶ γενναιοῦτητα στὸν Πασᾶ ὅτι: «Ἐμεῖς Χριστιανοὶ γεννηθήκαμε καὶ Χριστιανοὶ θὰ μένομε μέχρι θανάτου».

Ὁ Μεχμέτ Πασᾶς εἶδε ὅτι οἱ προσπάθειές του πῆγαν χαμένες, καὶ αποφάσισε νὰ τοὺς ἐκτελέσει. Στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1824 ὁ δήμιος τοὺς ἔκοψε τὰ κεφάλια, στὴ θέση Μεγάλῃ Πόρτα στὸ κέντρο τοῦ Ρεθύμνου. Τὰ Ἅγια Σώματά τους παρέμειναν ἄταφα γιὰ τρεῖς ἡμέρες, μὲ πλῆθος σημείων τῆς ἀγιότητάς των. Τότε κάτοικοι τῶν Περιβολίων τὰ πῆραν καὶ τὰ ἐνταφίασαν πλάϊ στὸν Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὰ Περιβόλια. Οἱ νεομάρτυρες τιμήθηκαν ὡς ἅγιοι, στὴ συνείδηση τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Ὡστόσο, ἡ ἐπίσημη ἀναγνώριση καὶ Ἀνακήρυξη τῶν Ἁγίων σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο, ἄργησε πολὺ. Ἡ ἐπίσημη ἔνταξη τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων στὸ Ἁγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε τὸ ἔτος 1977 ἀπὸ τὸν μακαριστὸ Πατριάρχη Δημήτριο, κατόπιν προτάσεως τοῦ μακαριστοῦ μητροπολίτη Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Τίτου.

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες, Ἀγγελῆς, Μανουήλ, Νικόλαος καὶ Γεώργιος, ἐδραϊώθηκαν βαθιὰ στὴ συνείδηση τῶν Ρεθεμνιωτῶν ὡς Ἅγιοι ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦ μαρτυρίου τους. Ἡ ἠρωϊκὴ στάση τους ἀπέναντι στοὺς μουσουλμάνους, ἡ ἀφοσίωσή τους, τόσο στὴν Χριστιανικὴ πίστη, ὅσο καὶ στὴν πατρίδα, τοὺς ὀδήγησαν στὴν μαρτυρικὴ ἐκτέλεσή τους στὶς 28 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1824. Τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἀκολούθησαν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου τους, καθὼς καὶ οἱ ἐμφανίσεις τους σὲ κατοίκους τῆς περιοχῆς, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τιμῶνται ὡς Ἅγιοι ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια μετὰ τὴν τελείωσή τους καὶ ἀρκετὰ πρὶν τὴν Ἁγιοκατάταξή τους ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο¹, ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα τὸ 1977. Σύμφωνα μὲ κάποιες πηγές μάλιστα, οἱ πιστοὶ τίμησαν τοῦ Ἁγίου γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἔτος 1825, ἕνα χρόνο μόλις μετὰ τὸν θάνατό τους, ψάλλοντας τὴν ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Πάντων ἀφοῦ δὲν εἶχε συνταχθεῖ ἀκόμα, ὅπως εἶναι ἀπόλυτα λογικὸ, εἰδικὴ ἀκολουθία γιὰ τοὺς Τέσσερις Μάρτυρες².

Ἡ πρώτη Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων συνετάχθη πιθανὸν πρὶν ἀπὸ τὸ 1839 ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Καλλίνικο Νικολετάκη σε συνεργασία

-
- 1 Κ. Ἡ. Παπαδάκη, «Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθύμνου», διαθέσιμο στὸ: [https://get-anadromes.blogspot.com/2008/11/blog-post_15.html]
 - 2 Ἀνθιμος Συριανός, «Πρόλογος», στὸ: *Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθύμνου- Πλήρης Ἀσματικὴ ἀκολουθία καὶ Παρακλητικὸς Κανόνας*, Ἔκδοση Ἱ.Ν. τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, Ρέθυμνο, 1998, σ. 10.

μέ τον Μελέτιο Νικολετάκη, Μητροπολίτη Κρήτης και τον λόγιο Νικόλαο Σταυράκη. Ίδιαίτερα βásiμη είναι ή υπόθεση ότι ή Άκολουθία είχε συνταχθεί όλόκληρη πριν τὸ 1839, ἔτος κοιμήσεως τοῦ Μελετιοῦ. Ἐπίσης σὲ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς συγγραφῆς συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ν. Σταυράκης ὑπηρετήσε ὡς δάσκαλος στὸ Ρέθυμνο κατὰ τὰ ἔτη 1837-1840³. Ὁ Καλλίνικος φέρεται νὰ ἔχει γράψει σχεδὸν τὸ σύνολο τῆς Ἀκολουθίας, ὁ Μελέτιος ἕνα Ἀπολυτίκιο καὶ ἕνα Κοντάκιο, ἐνῶ ὁ Νικόλαος Σταυράκης τέσσερα ἰδιόμελα τῆς Λιτῆς καὶ ἕνα Μεγαλυνάριο τῶν Ἁγίων. Ἐκδόθηκε, σύμφωνα με τὸν βιβλιογράφο τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας L. Petit, τὸ 1852 με τὸν τίτλο «Ἀκολουθία τῶν Τεσσάρων νέων τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων Ἀγγελῆ, Μανουήλ, Γεωργίου καὶ Νικολάου τῶν ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρησάντων»⁴. Ἡ Ἀκολουθία αὐτὴ ἐκδόθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ τὸ 1865 στὴν Ἐρμούπολη τῆς Σύρου ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Γεωργίου Μελισταγοῦς τοῦ Μακεδόνοσ με τὴν προσθήκη ἀπὸ τὸν Καλλίνικο 22 Μακαριστηρίων ἢ Μεγαλυναρίων τῶν Ἁγίων κατὰ τὸ «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι». Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι σημαντικό νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι παρὰ τὶς προσπάθειες τοῦ γράφοντος γιὰ τὴν ἀνεύρεση ἐνὸς ἀντιτύπου τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1852 κάτι τέτοιο δὲν κατέστη δυνατό. Τόσο σὲ ψηφιακὲς συλλογὲς στὸ διαδίκτυο ὅσο καὶ στὴν Δημόσια Βιβλιοθήκη τοῦ Ρεθύμνου δὲν ὑπάρχει κάποιο ἀντίγραφο τῆς καὶ ἐνῶ στὸν κατάλογο τῆς Δ. Βιβλιοθήκης τοῦ Ρεθύμνου φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἕνα σχετικὸ ἀντίτυπο, ἢ ἐγγραφή αὐτὴ ὀδηγεῖ σὲ μία μεταγενέστερη ἔκδοση τῆς ἀκολουθίας ἀπὸ τὸν π. Δημήτριο Παπαλεβυζάκη. Τὸ ἴδιο ἀναφέρει καὶ ὁ Πρωτοπρεσβύτε-

3 Μιχ. Μ. Παπαδάκης, «Οἱ Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθύμνου», στὸ: Προμηθεὺς ὁ Πυρφόρος, τ.21, Αθήνα, 1980, σ.262.

4 L. Petit, *Bibliographie des Acolouthies de l' Eglise Grecue*, Bruxelles, 1926, σ. 182-183.

ρος Εὐάγγελος Τσουρδαλάκης στο βιβλίο του με τίτλο «Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες Γεώργιος, Ἀγγελῆς, Μανουὴλ καὶ Νικόλαος οἱ ἐκ Μελάμπων καὶ ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσαντες», ὅπου καθίσταται σαφές ὅτι τὸ πρωτότυπο τῆς ἀκολουθίας δὲν σώζεται⁵. Συμπερασματικά, ἡ παλαιότερη ἔντυπη ἔκδοση πού ἔχουμε στὴ διάθεσή μας ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας εἶναι αὐτὴ τοῦ 1865 στὴν Ἐρμούπολη τῆς Σύρου. Τὸ 1886 ὑπῆρξε τρίτη ἀνατύπωση τῆς Ἀκολουθίας ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο «Ἡ Κόρινθος» ἐνῶ τὸ 1980 ἀνατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Μιχ. Παπαδάκη στὸ περιοδικὸ «Προμηθεὺς ὁ Πυρφόρος», τ. 21, Ἀθήνα, σσ. 260-279.

Στὴ συνέχεια, τὸ ἔτος 1877 ἐκδόθηκε στὴν Ἀθῆνα ἀκολουθία τῶν Ἁγίων με ἐπιμέλεια καὶ δαπάνη τοῦ Ἰλαρίωνος, Ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ χρησιμοποίησε ὡς βάση της τὴν προαναφερθεῖσα ἀκολουθία τοῦ Καλλινίκου με τὸν Ἰλαρίωνα νὰ προβαίνει σὲ κάποιες προσθηκὲς ὕμων. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ Ἰλαρίων πρόσθεσε δυὸ στιχηρὰ τοῦ Ἑσπερινοῦ, πέντε καθίσματα στὸν Ὅρθρο καὶ ἓνα Ἐξαποστειλᾶριο. Ἀνατύπωση τῆς Ἀκολουθίας αὐτῆς ἔγινε τὰ ἔτη 1959-1960 με ἐπιμέλεια τοῦ Ἱερέως Δημοτρίου Παπαλεβυζάκη ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο Μανουσάκη στὸ Ρέθυμνο.

Ἡ τρίτη κατὰ σειρὰ ἀκολουθία τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων εἶναι αὐτὴ πού ἐκδόθηκε τὸ 1888 στὸ Ρέθυμνο ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Στυλιανοῦ Καλαϊτζάκη. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἐκδόθηκε με ἐπιμέλεια τοῦ τότε Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακιῶν καὶ μετέπειτα Μητροπολίτου Κρήτης, Εὐμένιου Ξηρουδάκη, καὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος της ἀποτελεῖ ἀνατύπωση τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἰλαρίωνος, «μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ διορθώσεων»,

5 π. Εὐάγγελος Τσουρδαλάκης, *Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες Γεώργιος, Ἀγγελῆς, Μανουὴλ καὶ Νικόλαος οἱ ἐκ Μελάμπων καὶ ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσαντες*, Μέλαμπες, 2015.

ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται στὸ ἐξώφυλλό της. Ὁ Ἐπίσκοπος Εὐμένιος πρόσθεσε δυὸ στιχηρὰ Προσόμοια, ἕνα διαφορετικὸ Δοξαστικὸ τῆς Λιτῆς, ἕναν δεῦτερο Κανόνα, ἕνα κάθισμα μετὰ τὴν Γ΄ Ὡδὴ τοῦ Κανόνα καὶ ἕνα Κοντάκιο μετὰ τὴν ΣΤ΄ Ὡδὴ. Ἡ συγκεκριμένη ἀκολουθία ἐπανατυπώθηκε ἀρκετὲς φορές. Πιὸ συγκεκριμένα:

- 1) Στὴν ἔκδοση μὲ τίτλο «Βίος καὶ Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων Ρεθύμνης» τοῦ ἔτους 1971 ἢ 1972 μὲ πρωτοβουλία καὶ δαπάνη τοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου «οἱ Τέσσαρες Μάρτυρες» ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις «Παναγία Καλυβιανή» (Μοίραι – Ἡράκλειον Κρήτης).
- 2) Τὸ ἔτος 1984 συμπεριλήφθηκε στὸ «Κρητικὸν Λειμωνάριον» στὶς σελίδες 132-147, τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε μὲ ἐπιμέλεια καὶ δαπάνη τοῦ Μητροπολίτη Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Τίτου Συλλιγαρδάκη.
- 3) Τὸ ἔτος 1985 ἀνατυπώθηκε ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Π. Παρασκευόπουλου στὴν Ἀθῆνα, μὲ ἐπιμέλεια καὶ δαπάνη τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Νικολάου Α. Κουτσατάκη.
- 4) Τὰ ἔτη 1991 καὶ 1992 ἀνατυπώθηκε μὲ ἐπιμέλεια καὶ δαπάνη τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Νικολάου Α. Κουτσατάκη ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο Σανιδὰ στὸ Μοσχάτο Ἀθηνῶν μὲ τὸν τίτλο «Ἀκολουθία μετὰ Παρακλητικοῦ Κανόνος καὶ Μεγαλυναρίων τῶν Ἁγίων Τεσσάρων Νεομαρτύρων Ἀγγελῆ, Μανουήλ, Γεωργίου καὶ Νικολάου τῶν ἐκ Μελάμπων καὶ ἐν Ρεθύμνῳ μαρτυρησάντων τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1824 καὶ Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Νεομάρτυρος Χρυσῆς».

Ἡ τέταρτη καὶ τελευταία ἀκολουθία τῶν Ἁγίων εἶναι αὐτὴ ποὺ συνετάχθη τὸ 1988 ἀπὸ τὸν Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη, Ὑμνογράφο τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, μετὰ ἀπὸ παραγγελία τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἱεροῦ Ἐνοριακοῦ Ναοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ Καστέλλας Πειραιῶς. Ἡ συγκεκριμένη ἀκολουθία ἀποτελεῖ πλήρη καὶ νέα ἀκολουθία τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων καὶ εἶναι ἡ μοναδικὴ ἢ ὁποία διαφοροποιεῖται πλήρως ἀπὸ τὶς τρεῖς προαναφερθεῖσες Ἀκολουθίες. Συμπεριλαμβάνεται στὴν ἔκδοση τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Τεσσάρων Μαρτύρων Ρεθύμνου μὲ τίτλο «Οἱ Ἁγιοὶ Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθύμνου – Πλήρης Ἀσματικὴ Ἀκολουθία καὶ Παρακλητικὸς Κανόνας», ἡ ὁποία κυκλοφόρησε τὸ ἔτος 1998.

Ρέθυμνο, 25 Ἀπριλίου 2024,
Ἀριστείδης Ἀντ. Μιχελουδάκης,
Δικηγόρος-Πρωτοψάλτης

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΕΤΑΚΗΣ ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΙ-
ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΡΕΘΥ-
ΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ (1838)

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Νεώτερη βιβλιοδεσία βιομηχανικού τύπου, πινακίδες από χαρτόνι και κάλυμμα από ύφασμα στη ράχη και τις γωνίες. Τὰ ἐσώφυλλα εἶναι ἀπὸ βιομηχανικοῦ τύπου χαρτί, κυανοῦ χρώματος καὶ τὰ τεύχη φαίνεται νὰ συγκρατοῦνται ἀπὸ τρεῖς μεταλλικούς συνδετήρες. Χαρτί σχετικῶς χονδρό, διαστάσεων 21 x 16 ἐκ., σελ. 53, μὲ σελιδαρίθμηση ἐπάνω στὸ κέντρο κάθε σελίδας: 49 + 4. Γραφή σχετικῶς ἐπιμελημένη, δεξιοκλινῆς, μὲ ἐρυθροχρωμία στὰ πρωτογράμματα, τὶς μαρτυρίες καὶ τὴ χρονικὴ ἀγωγή. Στοιχειώδης διακοσμητικὴ τάση περιστσιακῶς. Στὴ σελίδα τίτλου ἀναγράφεται μὲ ἐρυθροχρωμία (διπλωματικὴ μεταγραφὴ): Ἀκολουθία| τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ νέων μαρτύρων τῶν| ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης μαρτυρησάντων| Τονισθεῖσα ὑπὸ Χρῆστου Ν. Μαστοράκη| ψάλατε συνετῶς| Δαυ. ψαλ. 46| Ἐν Κρήτῃ καὶ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀρκαδίου 1909. Ἔχει προστεθεῖ μὲ μολύβι στὸ ἐπάνω τμήμα ὁ (ταξινομικὸς;) ἀριθμὸς 19 (εἶτε 14) μὲ ὑπογράμμιση. Στὰ δεξιὰ ἔχει τεθεῖ κυκλικὴ σφραγίδα τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου (ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ). Στὸ verso τῆς σελίδας τίτλου ἔχει φιλοτεχνηθεῖ ἄτιτλο σχέδιο τῶν ἁγίων ποὺ τοὺς παρουσιάζει μὲ μανδύες (καὶ ὄχι μὲ τὶς κρητικὲς στολές). Τὸ σχέδιο παρουσιάζει ὁμοιότητες μὲ ἀνάλογες ἀπεικονίσεις τους, ὅπως καὶ μὲ τὴν παλαιότερη γνωστὴ φορητὴ εἰκόνα τῶν Ἁγίων

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΜΕΛΟΠΟΙΟΣ-ΓΡΑΦΕΑΣ: ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΜΑΣΤΟΡΑΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΓΡΑΦΗΣ 1909

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τὸ χειρόγραφο παρουσιάζει ἄρκετὸ ἐνδιαφέρον τόσο γιὰ τὸ θέμα του, ὅσο καὶ γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μελοποιίας του.
2. Ἡ μουσικὴ γραφὴ του εἶναι ἡ τῆς Νέας Μεθόδου
3. Ἡ μελοποίηση τῶν κειμένων ἀκολουθεῖ σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴν κλασικὴ μορφή μὲ ἄρκετὲς ὅμως ἰδιαιτερότητες στὴν ἀνάπτυξη τῶν μελῶν καὶ τῶν καταλήξεων, οἱ ὁποῖες δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἀπλὰ προσωπικοῦ χαρακτῆρα, ἀλλὰ, ἴσως, καὶ τοπικῆς παράδοσης.
4. Μελοποιητικὰ παρατηρεῖται ἔντονη μείξι στιχηραρικῶν καὶ εἰρμολογικῶν θέσεων, μὲ ἐπέκταση τῶν στιχηραρικῶν, μέσα ἀπὸ μία ἀναλυτικὴ μορφή τῆς γραφῆς τῶν μελῶν.
5. Δείχνει στὰ δοξαστικὰ ἰδιόμελα ἰδιαίτερη ἐπιμονὴ σὲ ψηλὰς θέσεις.

6. Στὰ δοξαστικά, σὲ μερικὲς περιπτώσεις, κάνει ἀτελεῖς καταλήξεις στὸν ἄνω Ζω΄, στὸν ἄνω Νη΄ καὶ στὸν ἄνω Πα΄.
7. Στὰ προσόμοια ἀπόστιχα (πρὸς τὸ «Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσι») ἀκολουθεῖ τὴν μοναστηριακὴ παράδοση τοῦ ἀργουσιντόμου εἰρμολογικοῦ μέλους μὲ ἀναλυτικὴ πάντως γραφή.
8. Στὰ καθίσματα τοῦ Ὁρθρου (πρὸς τὸ «Τὸν τάφον σου Σωτήρ», παραδόξως καὶ λέω παραδόξως, γιατί δὲν τὰ συνάντησα πουθενὰ ἄλλοῦ, τὰ ἀποδίδει ὅπως τὰ ψάλλουμε ἐμεῖς τῇ Μεγάλῃ ἐβδομάδα στὴν Κάλυμνο, μὲ μιὰ μικρὴ διαφορὰ στὴ θέση «σοὶ προσπίπτομεν» πού ἐνῶ στὴν Κάλυμνο κατέρχεται διατονικά, ὡς πλ. Α΄ ἢ μελωδία καὶ πλαγιάζει στὸν Πα, ἐνῶ στὸν Μαστοράκη συνεχίζει κινούμενη χαμηλότερα καὶ καταλήγει στὸν Κε! Βέβαια μὲ τὴ γνωστὴ του ἀναλυτικὴ γραφή.
9. Δείχνει δόκιμος, μελοποιός, ὅμως στὴ μουσικὴ του ὀρθογραφία παρατηροῦνται ὀρισμένες (ἀνορθογραφίες) οἱ ὁποῖες δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀποτελοῦν καὶ τρόπο προσωπικῆς γραφῆς, γιατί ἐπαναλαμβάνονται στερεότυπα.
10. Ὁ ἀναλυτικὸς τρόπος γραφῆς τοῦ μελοποιοῦ μᾶς ὀδηγεῖ μὲ σιγουριά ὅτι στὴ σήμανση τοῦ ρυθμοῦ, εἶχε ὑπ΄ ὄψιν του τὸν ἀπλὸ παλιὸ τρόπο, δηλαδὴ τὸν ἕνα χρόνο σὲ δυὸ κινήσεις, κάτω πάνω. Ὅντως ἐφαρμόζοντας αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἐρμηνεία τῶν μελῶν γίνεται πολὺ πιὸ εὐκόλῃ καὶ ἐκφραστικὴ.

Συμπέρασμα.

Μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω μπορούμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι, ὁ Χρῆστος Μαστοράκης, ἄγνωστος μέχρι στιγμῆς ἀπὸ ἄλλοῦ, μελοποιεῖ ἀκολουθώντας σὲ γενι-

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΟΡΩΔΙΑΣ

Η Χορωδία και Όρχηστρα Παραδοσιακής Μουσικής «ΠΑΥΛΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ», ιδρύθηκε στο Ρέθυμνο τό 1997, ως φυσική συνέχεια της διδασκαλίας και εκμάθησης της Βυζαντινής Μουσικής με δάσκαλο και χοράρχη τόν Αντώνη Μιχελουδάκη. Ή Χορωδία μας έχει διοργανώσει και συμμετάσχει σε πλήθος εκδηλώσεων: έπετειακών, θρησκευτικών, έορταστικών. Στή δισκογραφία, έμφανίζεται για πρώτη φορά με τόν ψηφιακό δίσκο «Άστραπή περίφημος - ΑΡΚΑΔΙΟΥ ΕΠΟΣ» τόν Όκτώβριο τού 1999, ένῶ το έτος 2007 έξέδωσε τόν ψηφιακό δίσκο «Κάστρο τήν είχα τήν καρδιά», με μερακλίδικα τραγούδια και σκοπούς τής Κρήτης. Ήπίσης τό 2014 έξέδωσε ψηφιακό δίσκο με τίτλο: Ήκκλησιαστικά μελοποιήματα Παύλου Βλαστού, πού άφορά σε πρωτότυπες έκκλησιαστικές συνθέσεις τού σπουδαίου ρεθυμνιώτη μουσικού και λαογράφου τού όποίου και τό όνομα τιμητικά φέρει. Με τήν συμπλήρωση τών διακοσίων χρόνων άπό τό μαρτύριο τών Άγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, ή χορωδία συμμετέχει και θά συμμετάσχει σε πολλές εκδηλώσεις με άποκορύφωμα τήν παρούσα έκδοση αλλά και τηλεοπτική έρευνα (ντοκυμαντέρ) με τόν γενικό τίτλο: «Μαρτυρίου ύμνος» Είναί ή πρώτη χορωδία και όρχηστρα Παραδοσιακής Μουσικής στήν Κρήτη.

Ή Γραμματέας
Εύα Περγυράκη, *Φυσικός*

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΔΙΣΚΟΥ
ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ:

Ψάλτες

1. Λεωνίδας Δασκαλάκης, *Πρωτοψάλτης Ἱ.Ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Ἀτσιπόπουλο*
2. Ἡρακλῆς Κακογιαννάκης, *Λαμπαδάριος Ἱ.Ν. Ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, Ρέθυμνο*
3. Μάριος Λεμονάκης, *Ἱεροψάλτης Ἱ.Ν. Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, Ρέθυμνο*
4. Νικόλαος Γερακιανάκης, *Πρωτοψάλτης Ἱ. Μονῆς Ἀρκαδίου*
5. Ἀριστείδης Μιχελουδάκης, *Πρωτοψάλτης Ἱ.Ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ρέθυμνο*
6. Ἐμμανουὴλ Παυλάκης, *Λαμπαδάριος Ἱ.Ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ρέθυμνο*
7. Στυλιανὸς Σκουριτάκης, *Πρωτοψάλτης Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Πνεύματος, Κισσὸς*
8. Κωνσταντῖνος Μεργέμογλου, *Πρωτοψάλτης Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, Περιβόλια*

Ἰσοκράτες

9. Εὐάγγελος Δογάνης
10. Χαράλαμπος Κιαγιάς
11. Βασίλειος Μακεδάκης
12. Βασίλειος Τριπολιτάκης
13. Κωνσταντῖνος Τσαπαρίδης

Καλλιτεχνικός Διευθυντής-Χοράρχης

Ἀντώνιος Ἄρ. Μιχελουδάκης

Θεολόγος-Πρωτοψάλτης Ἱ.Ν. Ἀγίων Τεσσάρων Μαρτύρων πόλεως Ρεθύμνης

Ἦχολήπτης: Νικόλαος Κεφαλογιάννης

Ε.Τ.Ε.Π Τμήματος Μουσικῆς Τεχνολογίας καὶ Ἀκουστικῆς

τοῦ Ἑλληνικοῦ Μεσογειακοῦ Πανεπιστημίου

Ἡ ἠχοληψία ἔγινε στὸ studio τοῦ παραπάνω τμήματος

Εἰκόνα ἐξωφύλλου: Παναγιώτης Μόσχος, ἀγιογράφος

Μακέτες: Εκδόσεις Γραφή - Δημήτρης Σαριγγαλάς

Β. Τσιτσάνη 41 - Τρίκαλα - 24310 78446 & 6972 851677

Ἀναπαραγωγή: «ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ»

Αἰσχύλου 6, 421 31 Τρίκαλα

Τηλ. & Fax: 24310-22140 / 27280

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ:

1. Στὴν ἐνότητα 8 καὶ συγκεκριμένα στὸ τέταρτο προσόμοιο, στὴν κατάληξη, ἓνα συντακτικὸ λάθος τοῦ χειρογράφου, «τὴν ἁγίαν μνήμην σου» ἀντὶ «τὴν ἁγίαν μνήμην ὑμῶν» πέρασε καὶ στὴν ἠχογράφηση.
2. Στὴν ἐνότητα 11 ψάλλουν τὰ προσόμοια μὲ τὴν σειρὰ ποὺ ἀκούγονται:
Λεωνίδας Δασκαλάκης, Ἀριστείδης Μιχελουδάκης, Νικόλαος Γερακιανάκης, Ἀντώνιος Μιχελουδάκης